

Battlebridge: UK, 2003. – P. 231-238.

19. (OED) The Oxford English Dictionary. – [2nd ed.] – [on CD-ROM, version 3.1.]. – Oxford: OUP, 2004.
20. Pokorny J. Indogermanische Etymologisches Wörterbuch: B. 1 – 3/ Julius Pokorny. – Bern: A. Francke AG Verlag, 1959.
21. Studies on reduplication. Empirical Approaches to Language Typology [ed. by Bernhard Hurch]. – Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 2005. – # 28. – 640 p.
22. Watkins C. Indo-European and Indo-Europeans/Calvert Watkins //American Heritage Illustrated Dictionary. – [3d ed.]. – Boston, NY: Houghton Mifflin Co, 1993. – P. 1573 - 1625.

Колесник О. С.
(Київ)

НОМІНАЦІЇ ЕЛЕМЕНТІВ МІФОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ В СИСТЕМІ АТРАКТОРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ

У статті розглядається явище атракції як чинник, що визначає вектор поступу лінгвокультур індоєвропейців. Особливу увагу приділено змінам семиотичних характеристик засобів вербалізації елементів національних міфологічних просторів.

В статье рассматривается явление аттракции как фактор, определяющий вектор развития лингвокультур индоевропейцев. Особое внимание уделяется изменениям семиотических свойств средств вербализации национальных мифологических пространств.

The article treats off the phenomenon of attractors that define the vector of Indo-european linguo-cultures' development. Special attention is paid to attractor- determined transformations of national mythic spaces' degination means' semiotic characteristics.

Дослідження різноманітних проявів взаємодії мови і культури, мови та мислення останніми роками демонструють тенденцію до поєднання лінгвокогнітивних, лінгвокультурологічних і лінгвoseміотичних студій з виразним акцентом на синергетичні взаємодії систем з різною Етнологією [5; 6]. Відтак, актуальним виявляється розгляд лінгвoseміотичних засобів утілення міфологічних просторів (МП) різних лінгвокультур в аспекті функціонування мови і міфу як відкритих моделюючих систем. Отже, предметом вивчення є семантичні особливості мовних знаків, що втілюють елементи МП індоєвропейських етносів у різні історичні періоди.

Властивість системи мови і МП здійснювати обмін елементами, масою, енергією, інформацією зумовлює їх здатність до само-підтримки і само-відновлення, оскільки їх першооснови не є устленими, принаймні, з огляду на плюралістичність підходів [11, с. 3-28] до їх інтерпретації. Відтак, феномени концептуального плану, зокрема, міфологічного характеру, та відповідні мовні знаки ми не співвідносимо з обмеженою кількістю вичерпних властивостей-детермінантів. У кожному з елементів внутрішньої форми (ВФ) останніх відображено сутнісні ознаки денотатів (у широкому розумінні – уся повнота буття), а певні набори акцентуєваних властивостей відображають специфіку їх інтерпретації у певний період в контексті певної лінгвокультури. Періодичні зміни в наборах акцентуєваних властивостей мовних систем визначають варіативність мовних структур, що втілюють елементи МП, і розглядаються нами як "відхилення" від норми попередніх періодів, що, у термінах синергетики, визначаються як флуктуації системи [3, с.11-17]. Для системи мови справедливим виявляється одне з основних положень синергетики: за певних умов флуктуації елементів системи визначають напрямок її еволюції. Так, випадкове розростання незначних флуктуацій здатне породжувати комплекс глобальних наслідків (консонантні чергування, описані законами Гріма та Вернера, великий пересув голосних тощо) у мові як складній нелінійній системі, які, власне, поступово змінюють конфігурацію мовної системи згідно логіки "дрейфу" (у термінах Е. Сепіра). При цьому пояснення еволюції системи з позицій виключно діалектики (перехід кількості в якість як реалізація схеми послідовної та поступової кумулятивності) не є вичерпним. Одним з головних потиріч у функціонуванні системи мови є протилежні рухи: у напрямку до статичності, збалансованості, що забезпечує комунікативну придатність і збереження знаково втіленої інформації, та у напрямку до трансформацій, продиктованих спробами більш адекватно виражати зміст мислення, логікою номінативних процедур, пов'язаних з когнітивними процесами. Відтак, система мови є принципово нестійкою, а її розвиток зумовлений зміною станів, котрі ми розглядаємо як атрактори, взаємодія між котрими не вичерпується закономірностями синтагматики і парадигматики окремих підсистем.

Загалом, під атрактором розуміються реальні структури в просторі і часі, на які орієнтуються процеси самоорганізації у відкритих нелінійних системах. Такі структури-атрактори виглядають як цілі еволюції, котрими можуть поставати і хаотичні стани і різні типи структур із симетричною правильною архітектурою, що резонансно збуджуються у середовищі [10, с. 66-67; 9, с. 156]. Так, Р.Фокс зазначає: "Якщо динамічна система має стійку нерухому точку, то вона є атрактором. Якщо у системи є стійкий (предельний) цикл, то він є атрактором" [Цит. за 3, с. 28]. Іншими словами, атрактори – це стани максимально впорядкованих фрагментів нелінійної динамічної системи. Вони й визначають динаміку системи, вектор її поступу (усі елементи притягуються до атрактору, копіюють / наближаються до типу взаємовідносин, заданих в атракторі), наприклад, усталення типових клішованих номінативних одиниць на зразок кенінгів на позначення фокусних концептів національної концептуальної картини світу. Атрактори "пропонують" більш чіткий вибір вірогідних варіантів поступу системи з принципово безкінечного набору варіантів.

Окрім підходу до атрактору як "точкового" стану у фазовому просторі (Дж. Ласс), його варто також розглядати як сукупність динамічних процесів. Вихідний стан системи ніколи не буває відомим з абсолютною точністю, у той час як саме це було б умовою "стягнення" певної області у фазовому просторі у точку. [3, с. 11-21]. Існує також думка, що точкові атрактори – це певні локальні області, "максимуми елементів симетрії" в структурному інваріанті, котрі проявляються як сильні позиції у тексті [7, с. 133-134]. Творення атрактору в контексті лінгвокультури співвідноситься з процесами творення нової норми, які зачіпають парадигматику, синтагматику і прагматику системи національної мови. Відтак, атрактор як прояв об'ємних трансформацій інформаційної системи постає відображенням нових способів інтерпретації світу узуальними засобами мовної системи. При цьому принциповим є набування "крапкою" об'ємного характеру: якщо рух крапки породжує лінію, рух лінії породжує площину, рух площини – об'єм, то рух об'єму генерує поле. Отже, атрактори як багатовимірні прототипові моделі організації елементів МП і національної мовної картини світу, котрі визначають динаміку мовних змін, виявляються поле-творчими чинниками, що також організують взаємодії мови, культури і міфу. Наприклад, у контексті лінгвокультур індоєвропейців лінгвоконцепт ГЕРОЙ утілює досвід лінгвоспільнот про антропоморфних істот – конфігураторів світу, котрі виконують певний набір прототипових функцій, окреслених у національних міфологічних традиціях. Так, у концепції Ф. Ніцше над-людина відзначається зв'язком з первісним, природним началом, що звільняє його від суспільних норм і заборон, перетворює на творчого індивіда, "найкращий зразок" людства, що здатний створювати нові цінності й норми [8, с. 635-654]. При здійсненні ГЕРОСМ певного набору процедур набір його узагальнених функціональних ознак (деміург, першопредок, вчитель, медіатор, захисник) становить атракторну структуру концепту-міфологеми ГЕРОЙ і визначають структуру значення відповідних номінативних одиниць. Водночас, міфологічний сценарій мега-рівня КВЕСТ та його необхідні компоненти – мезо-сценарії ПОДОРОЖ, ПРИГОДА й ПОДВИГ (вихід – ініціація – повернення [15]) становлять атрактор прототипових взаємодій ГЕРОЯ. Відтак, зазначений концепт-міфологема та його іпостасі нижчих ієрархічних рівнів вербалізуються одиницями на зразок: *Оспомыньмо о ть яко об оце Оре і едін род славене* [2, (8) 5], *Квасуро бьяше боіе менжо сьленъ о бзіех вьрзумліен* [2, (22) 8], *Völsungur ungi, // ok vega kunnir* (юний Вольсунг, вправний у битвах) [20, 3]; *brynþings apaldr* (яблуня тингу кольчуг = воїн) [19,5], *eodor Scyldinga* (патрон Скільдінгів) [14, 662], *gudkyning* (король-воїн) [14, 199, 2335]. Комплекс прототипових властивостей ГЕРОЯ (сила, хоробрість, незвичайні властивості, співвіднесеність з незвичайними предметами / істотами та ін.) задає пріоритетні способи його діяльності у межах міфологічних сценаріїв, а відповідні елементи значаень номінативних одиниць на його позначення утворюють атрактор, що диктує специфіку вербалізації цього концепту в текстах інших історичних епох: *und recken siben hundred / twang er von Nibelunge lant* (й переміг сім сотень з земель Нібелунгів) [17, 94] *Wice and war ofte thay were, // Bold undur banere, // And wighte weppuns wold were, // And stifly wold stond* (часто були вони мудрими й обережними, хоробрими під стягом у битві, могутню зброю тримали й стійко билися) [13, 13-16], *I am descended from Woden* [15, с. 47], *(Ragnar) was hugely popular, a jester and fighter who blew through fear as though it were a cobweb* [15, 57], *"... their leader, Skafloc the Mortal. Naught can stand before him. He drove us northward like a flock of sheep, slaughtering... The sword he wields goes through stone and metal I wonder if he is indeed a man, and not a fiend risen from hell."* [12, с. 196], *'You are a stern lord and resolute... thus do men with renown'* [22, с.61]. Аналіз семантики й лінгвокогнітивного підґрунтя подібних номінативних одиниць засвідчує, що їх ВФ ніби "тяжіє" до базових концептуальних моделей на зразок ГЕРОЙ – ЦЕ НАЙКРАЩІЙ ВОЇН, котрі, у свою чергу, виявляються основою

смислів, що творять атрактори певного культурного типу.

Розгляд особливостей атракторних вузлів, у які організовані базові концепти національної культури, визначають наше розуміння того, що етнонаціональний МП та відповідна МКС, які зазнають видозмін в різні історичні епохи й спричиняють творення різних образів світу / альтернативних світів, відображають характер поступу семіосфери як цілісної інформаційної системи. Водночас, їх трансформації, не зважаючи на достатньо довільний характер, не спричиняють зламу системи, а надають конфігуративним зв'язкам гнучкості. Відтак, рух системи міфу-мови між атракторами забезпечує "культуртну пам'ять" етносу, відомий "дух нації", що й створює сітку координат, в якій відбувається розбудова варіантів ККС. При цьому структура атракторів виявляється значною мірою ізоморфною до їх інших історичних варіантів, оскільки їх фокусні сегменти діахронічно відтворюються у якості фракталів.

При розгляді структури МП під фрактальністю ми розуміємо рекурсивне (як детерміноване так і випадкове) відтворення внутрішньої й зовнішньої структури елементів МП на усіх рівнях, що забезпечує цілісність простору, особливий "непосередкований" інформаційний обмін у ньому, моделювання сценаріїв вищих рівнів за допомогою наявних засобів, насамперед, вербальних, котрі співвідносяться с концептуальними структурами нижчих рівнів. Повторення конфігурації структури концептів-міфологем і відтворення структурних елементів відповідних мовних знаків передбачає різні ступені розширення / еліптизації їх змісту залежно від культурно-історичної епохи (періоду функціонування мови як субстанції культури). Фрактальні трансформації структур значення одиниць на позначення елементів МП, а також концептуальних утворень, що становлять їх лінгвокогнітивне підґрунтя, надають окремим їх елементам відносної сталості, перетворюють на атрактори й таким чином забезпечують наступність лінгвокультури етносу. Окреслена такими одиницями модель відносин виявляється "відомою", "традиційною", а тому й "правильною". Так, у лінгвокультурах ундоевропейців діахронічно реалізуються концептуальні метафори МІФІЧНА ІСТОТА (МІ) – ТЕМРЯВА, метонімії МІ – ВБИВЦЯ, алюзії МІ – СМЕРТЬ. Натомість, фрактальність "поверхових структур", а саме, знако-носіїв, проявляється у копіюванні їх зовнішніх ознак, моделей структурної організації. Наприклад, в сучасних англійських творах жанру фентезі власні імена (ВІ) персонажів моделюються за моделями, притаманними англійським антропонімам германського походження [4]. Так, етимологія апелює до основ деяких з них піддається визначенню та аналізу, наприклад: *Isengrim* ("isen" + "grim" = "firm as iron") [21, с.27], *Fredegar* (*"frea" + "gār" = "lordly spear") [21, с.141], *Aragorn* (*"ær" + "geom" = "one that has been eager for a long time") son of *Arathorn* (*"ær" + "þorn" = "old thorn") [22, с.279], *Beregond* ("bere" + "gongan" = "one that walks in a bear-like way") [22, с.35], *Dernhelm* (*"derian" + "helm" = "protector from harm") [22, с. 84], *Elfhelm* ("ælf" + "helm" = "helm of the elves") [22, с.114], *Widfara* (д.а. *widfarend* = "traveller") [22, с.121], *Grimbold* ("grim" + "bold" = "grim/ severe hall") [22, с.121], *Guthlaf* ("gub" + "laf" = "heirloom of war") [12:123], *Windfola* ("wind" + "foal" = "wind-fast as a colt") [22, с.127], *Deorwine* ("deor" + "wine" = "lord of the brave") [22, с.131], *Eodred* (*"eo" < "ea" + "drædan" = "terrible river"), *Eomer* (*"eo" < "ea" + "mere, mære" = "the river that flows into the sea"), *Eowyn* (*"eo" < "ea" + "wyn, wine" = "friendly river", *Theoden* (OE *þeoden* = "king") [22]. Типовим виявляється моделювання у ВФ зазначених ВІ житєвої "програми". Зокрема, ім'я *Aragorn* передбачає здійснення носієм безперервного пошуку: вигнанець-рейнджер поступово переосмислює власну роль у світі, відновлює власний королівський статус, при чому успішне здійснення індивідуального квесту сприяє реалізації мега-сценарію ПРОТИСТОЯННЯ. Фрактальними структурами є метонімічні моделі "властивість - індивід", "функція - індивід", а сукупності фокусних концептів-міфологем, вербалізованих у текстах, виявляються атракторами, що вмотивовують номінації відповідних концептуальних ієрархій.

При використанні засобів, запозичених з інших індоевропейських мов при моделюванні ВІ за тим же принципом "пограмування" (тобто – за умови реалізації тотожної моделі-фракталу), створюється ефект незвичності, таємничості, приналежності до світу чарівників (специфічний атрактор), наприклад: *Voldemort*: фр. *vol* "flight", *de* "of", *mort* "death" = "flight of death", або лат. *volo* "I wish/want" + *mort* = "death I wish", що відображає основний квест даного персонажа, спрямований на "опанування смерті", досягнення безсмертя. Серед інших ВІ відзначимо: *Fleur Delacour*: фр. *fleur* "квітка" + *cour* "королівський двір, свита" = "королівська квітка", що відображає приналежність денотата до раси *veela*, особливістю котрих є здатність причаровувати своєю красою; *Draco Malfoy* – фр. *mal foi* "bad faith", *Severus Snape* – *severe* "суворий, жорсткий"; *Snape* викликає фонетичну асоціацію з лексемою *snap* "хапати, різко обривати", що характеризує манеру поведінки персонажа, а також *snake*, що є символом факультету й напрямку в магії. Цікавим з точ-

ки зору взаємодії закладених у його ВФ полікультурних множинних програм-вірогідностей є *VI Albus* (лат. *albus* "білий, світлий") *Percival* (вал. *Peredur*, переосмислене під впливом д. фр. *percer val* "pierce the valley", лицар Круглого Столу, що бачив Грааль) *Wulfric* (герм. *wulf* + *rice* "kingdom, power") *Brian* (кельт. **bre-* "hill" → "*high, noble*") *Dumbledore* (д. англ. *dumb* "silent" + фр. *doré* "goldy") = "могутній чарівник світлої ієрархії, мудрий, лідер, гідна особистість" [18].

Таким чином, словотвірні моделі на зразок злиття основ, моделі метафоричного та метонімічного переосмислення типу "ознака" – "функція", номінативні тактики на зразок "антропонімічна номінація" – "програмування передбачуваного досвіду" розглядаються нами як стереотипні етнокультурні структури, що відтворюються в різні історичні епохи і виявляються фракталами. Фрактальна природа зазначених феноменів надає відповідним номінативним одиницям властивості знаків-сигналів і дейктиків, котрі співвідносять згорнутий у їх ВФ еліптизований прецедентний текст-програму з етнонаціональним сегментом семіосфери. Утворені таким чином семантичні атрактори становлять комплекс орієнтирів, що спрямовують подальшу інтерпретацію міфу, моделювання образів світу, альтернативних світів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРА

1. Буняк А.В. Фрактальне моделювання текстів-анотацій англійських наукових публікацій (на матеріалі вебсторінок лінгвістичних видань) // *Культура народів Причорномор'я*. – 2009. – № 168. – Т.1. – С. 94-96.
2. Велесова книга: Легенди. Міти. Думи. – К.: Індоевропа. – 1995. – 316 с.
3. Герман И.А., Пищальникова В.А. Введение в лингвосинергетику: Монография. – Барнаул: Изд-во. Алт. Ун-та. – 1999. - 130 с.
4. Гнаповская Л.В. Лингвокогнитивные и лингвокультурологические характеристики английских антропонимов германского происхождения: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 1999. – 205 с.
5. Левицький А.Е. Перспективні напрями зіставних досліджень у межах когнітивно-дискурсивної парадигми // *Мовні і концептуальні картини світу*. – Вип. 23. – Ч. 2. – К.: ВПЦ „Київський ун-т”. – 2007. – С. 119 – 127.
6. Манакин В.М. Мова як синергетичний феномен // *Нова філологія*. - Запоріжжя: ЗНУ, 2007. - № 27. – С. 91-97.
7. Москальчук Г.Г. Структурная организация и самоорганизация текста. – Барнаул: Изд-во АГУ, 1998. - 240 с.
8. Ницше Ф. По ту сторону добра и зла. – М.: Эксмо-Пресс. 1998. – 1056 с.
9. Песина Т.И. Универсальные основы. – Минск: СнеО. – 2008. – 268с.
10. Поляков В.А. Универсология. – М.: Амрита-Русь. – 2004. – 320 с.
11. Стеблин-Каменский М.И. Миф. Л.: Изд-во ЛГУ, 1976. – 104 с.
12. Anderson P. *The Broken Sword*. – N.Y.: Ballantine Books, 1981 – 207 pp.
13. *Avowing of Arthur*. – режим доступу: <http://www.lib.rochester.edu/camelot/>
14. *Beowulf*. – режим доступу: <http://www.fordham.edu/halsall>
15. Campbell J. *The Power of Myth*. – New York: Doubleday, 1988. – PP. 11-171.
16. Cornwell B. *The last kingdom*. – L.: Harper Collins publishers. - 2004. – 489 p.
17. *Das Nibelungenlied*. – Stuttgart: Philipp Reclam. - 2004.– 1045 S.
18. Rowling J.K. *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. – N.Y.: Scholastic, 2003. – 870 p.
19. *Sigrdrífumál*. – режим доступу: <http://norse.ulver.com/edda/sigrdrifu.html>
20. *Sigurdarkviða*. – режим доступу: <http://norse.ulver.com/edda/sigurdars.html>
21. Tolkien J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. – N.Y.: Ballantine Books, 2000. - 479 p.
22. Tolkien J.R.R. *The Return of the King*. – N.Y.: Ballantine Books, 2000. – 481 p.

Комісаренко Н. О.
(Умань)

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ „ОСВІТА” В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ ТА ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДНОЇ ВЗАЄМОВІДПОВІДНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ЛЕКСИКИ

У статті досліджуються спеціальні лексичні елементи й терміни, що належать до освітньої лексики британського та американського національних варіантів англійської мови і української мови. З'ясовано характер перекладної взаємовідповідності освітньої лексики англійської та української мов на основі порівняльного аналізу. Визначено типові способи і прийоми перекладу англійських термінів системи освіти.

В статье рассматриваются специальные лексические элементы и термины, принадлежащие к образовательной лексике британского и американского национальных вариантов английского языка и языка. Определен характер переводного взаимосоответствия образовательной лексики английского и украинского языков на основе сравнительного анализа. Выделены типичные способы и приемы перевода английских терминов системы образования.